

Kontrception och naturlig familjeplanering

av

Joseph M. Boyle

Gift. Född 1960, USA.

Kontrception är, som ordet låter ana, ett försök att hindra konception. Innebörden av ordet "förhindrade" har diskuterats livligt i den senare tidens häftiga tvister med utgångspunkt i den moraliska aspekten. Det är därför praktiskt att börja med en definition av de handlingar som involverar de vanliga moraliska bedömningarna kring kontrceptionen. Handlingar av detta slag kan kallas "kontraceptiva samlag", och kontrceptivt samlag kan definieras som en dubbel (eng. "dual") akt – det vill säga en akt i vilken man väljer samlag men samtidigt väljer att försöka förhindra att akten ger upphov till nytt mänskligt liv. När man utför en sådan akt måste man av nödvändighet försöka förhindra att en ny mänsklig varelse kommer till därför att man tror att den sexuella handlingen annars skulle vara öppen för nytt liv och att man inte vill att den ska vara öppen på det sättet. Den kontrceptiva akten är således genom egen karaktär direkt inriktad på ett och bara ett mål, nämligen att förhindra att aktens goda ändamål förhindras. Om man inte önskade

förhindra dess förverkligande, skulle man inte välja kontraception.

Kontraceptivt samlag har därför en betydelse som skiljer sig från födelsekontroll eller familjeplanering. Uppenbarligen finns det andra sätt att medvetet sprida ut födslar och planera sin egen familj än att binda sig vid kontraceptiva samlag. Man kan kontrollera eller förhindra födslar genom abort. Man kan planera sin familj genom den naturliga familjeplaneringen (NFP).

Generellt sett ligger det ingenting felaktigt i att förhindra resultatet av ett läge även om läget är mänskligt gott. Men ett par som väljer att satsa på kontraceptiva samlag förhindrar resultatet av barnalstrandets goda genom att göra ett val som är *motsatsen* till detta goda. Ett sådant val är moraliskt fel.

De amerikanska biskoparna antyder varför det är fel: åtskiljandet av den enande och prokreativa (livgivande) meningen med den äktenskapliga akten innebär förkastande av den livgivande betydelsen, och "det felaktiga i en sådan akt ligger i förkastandet av detta värde (Amerikanska biskopskonferensen, *To live in Christ Jesus*, 1976)". Biskoparna vill uppenbarligen inte säga, att förkastandet av det goda i barnalstrandet (prokreationen) är en förnekelse av att det prokreativt goda skulle betyda detsamma som att prokreationen (alstrandet) inte alls skulle ha någon mänsklig betydelse eller värde. Förkastandet gäller det kontraceptiva valet – i parets vilja

att handla mot detta goda till gagn för andra ting som är goda, hur mycket paret i övrigt än älskar barnen och prokreationen.

Argumentet mot kontraceptionen har två väsentliga förutsättningar, nämligen för det första, att prokreation är ett grundläggande mänskligt gott och för det andra, att man inte får göra ett val mot något som är ett grundläggande mänskligt gott.

Det finns inget tvivel på att den första av dessa förutsättningar är sann. I ett avsnitt taget från det Andra Vatikankonciliet, som också använts av påven Paulus VI i *Humanae vitae*, säger de amerikanska biskoparna följande: ”Barn är verkligen äktenskapets högsta gåva som i sin tur väsentligen berikar sina föräldrar”. Erkännandet av det goda i prokreationen är naturligtvis inte beroende enbart av Kyrkans undervisning. Vid upprepade tillfällen hävdar Skriften själv eller antar att överförandet av mänskligt liv är något stort och underbart. Den största av de välsignelser som utlovades Abraham var t.ex. en stor avkomma. Också vår Herre själv talade om den stora glädjen som följer på födslosmärterna. Och det som Skriften vittnar om är något nästan alla känner till. Alla som är föräldrar vet det helt direkt och omedelbart. Andra ser prokreation som en önskvärd möjlighet – som något gott de kan åstadkomma. Eller om de inte kan eller borde göra det erkänner de att de går miste om något – som något gott som tas ifrån dem eller som något gott som de måste uppoffra.

Bakgrunden till detta medgivande är att mänskligt liv är gott och att fortplantningen är god. Som organismer är vi naturligtvis för ett bevarande av vår art; som rationella organismer kan vi se denna fortplantning som ett gott; som kristna kan vi se mänsklig fortplantning som pro-kreation – det vill säga som samverkan med Gud i hans skapande av ännu en avbild av sig själv, ännu en medlem i hans konungarrike och ännu ett av Gud adopterat barn.

Naturligtvis finns det människor som förnekar att fortplantning är ett mänskligt gott. De menar att när prokreation är god, så är det bara därför att det har ett värde som redskap, det vill säga, det eftersöks inte för sin egen skull som ett ändamål som man ska tycka om och glädja sig över. Att få barn är emellertid inte den sortens ändamål. Det är en välsignelse och en glädje, som Skriften säger oss och som vanlig mänsklig erfarenhet gör så tydlig. Visserligen händer det ibland att människor vill ha barn för andra mer avlägsna syften, men det är också sant att dessa andra syften inte helt avslöjar alla deras skäl för att vilja ha barn. Dessutom är det riktigt att människor ibland vill ha barn bara därför att de uppfattar det som något gott i en annan människas livssituation.

För att alltså förneka det synbart sannolika i att prokreationen är ett grundläggande mänskligt gott, måste man ha mycket starka skäl för att anse att det inte kan vara det. Ett skäl är uppfattningen, att inga kroppsliga, goda ting, som liv, hälsa eller prokreation, kan vara sanna, mänskliga, goda ting därför att de – i sin kroppslighet –

står under det medvetna, intelligenta område, som kännetecknar riktigt personliga handlingar. Kroppen och dess aktiviteter skiljs alltså från det inre livet eller medvetenheten och den mänskliga personen identifieras med det senare. Detta är en doktrin som kallas "dualism" – en lära som förnekar den mänskliga individens erfarenhet av enhet mellan ande och kropp.

När det gäller den andra förutsättningen – den att man inte får göra något val som går emot grundläggande mänskligt goda ting – bör man ha några synpunkter i tankarna. För det första hör grundläggande goda ting till personernas fullkomnande; när dessa goda ting förverkligas, och man förhåller sig till dem på rätt sätt, uppnår mänskliga varelser sin bestämelse och blir fullkomliga. Dessa goda ting ställer personen inför många moraliska krav men också ett minimum av det som varje krav fordrar utgör ett slags respekt som är oförenligt med sådana val som går emot det goda. Denna respekt fordras därför att vart och ett av dessa goda ting deltar i Guds gränslösa godhet på icke reducerbart och distinkt sätt och därför att vart och ett av dessa ting är fulländningen av en dimension av människan själv. Allt som inte respekterar alla uttryck för Guds godhet och alla aspekter av den mänskliga personen är irreligiöst och självfördärvande. Alltså är val som strider mot mänskligt goda ting moraliskt felaktiga. Därför har vi ett argument som visar varför kontraception är fel; med ett ord sagt, vänder den sig mot det mänskliga livet när det överförs.

Detta argument förklarar flera frågor som ställts under debatten om preventivmedlen.

De som försvarade Kyrkans undervisning om kontraceptionen på 1960-talet påpekade att om kontraceptionen skulle vara tillåten skulle det inte finnas någon möjlighet att förhindra att andra sexuella missbruk blev accepterade. Denna konsekvens förnekades vid den tidpunkten av dem som försvarade kontraception. Nu står det klart att de som försvarade Kyrkans position hade rätt. För att tillåta kontraception måste man antingen förneka att prokreation är något gott eller att man aldrig får handla direkt mot något grundläggande mänskligt gott. Vilket som helst av dessa förnekelser räcker för att rättfärdiga masturbation, sodomi och så vidare. Om livet inte är ett grundläggande gott finns ingen moralisk spärr mot att använda den könsliga aktiviteten för att tillfredsställa den sexuella driften och planera den för sitt eget syfte. Om man rättfärdigar ett handlande i strid med något gott av tvingande skäl, så kan man också handla mot den mänskliga sexualitetens inneboende goda (genom masturbation, sodomi o.s.v.) av tvingande skäl. Om alltså kontraceptionen godkänns måste också andra onaturliga akter godkännas.

Detta argument visar dessutom varför accepterandet av preventivmedlen (kontraceptionen) leder till accepterandet av abort, även om det inte sker direkt eller rent logiskt. Kontraceptionen är ett försök att förhindra överförandet av liv och den som vänder sig mot

livet så som det förs vidare är sannolikt emot om det oönskade livet börjar. Att besluta sig för att förhindra att ett barn blir till innebär ofta att man vill eliminera ett barn vars konception inte kunde undvikas. Denna anti-livet-inställning betraktas ofta som ett "ansvarsfullt" ställningstagande; det omfattar ofta ett förnekande av mänskligt liv som något grundläggande gott och en beslutsamhet att få göra allt som behövs för att genomföra beslutet att hindra en person att bli till.

Det finns flera invändningar mot Kyrkans undervisning om kontraceptionen. En invändning är att förbudet mot preventivmedel drar med sig en betoning av "det fysiska (fysicism)" – nämligen på det sättet att detta förbud skulle ge orättmätigt företräde till ett av de goda ting som hör till äktenskapet på bekostnad av andra goda äktenskapliga ting. Att påstå att prokreationen är ett grundläggande gott är emellertid inte samma sak som att säga att det är det *enda* goda eller det huvudsakligt goda. Om det är ett grundläggande gott borde man aldrig utföra handlingar som direkt går emot det. Det är bara det att prokreationens goda, liksom andra avgränsade goda ting, föreskriver en absolut förpliktelse.

En annan invändning mot Kyrkans undervisning om kontraceptionen grundar sig på den påstådda bristen på skillnad mellan periodisk avhållsamhet och kontraception. Kyrkan har gjort gällande att par moraliskt kan reglera storleken på sina familjer genom att avstå från sexuellt samliv under fertil tid. Denna praxis har kallats

rytmmetod, periodisk avhållsamhet och, på senare tid, naturlig familjeplanering. Stora steg har under senare år tagits som förfinat NFP. Oron för otillförlitligheten i denna metod har alltså visa sig ogrundad. Den är effektiv; den är en äkta och utförbar option; den undviker preventivmedlens fysiskt och moraliskt skadliga effekterna som preventivmedlen medför; och den har många egna goda effekter.

NFP tycks för många ändå skilja sig från kontraception på flera sätt som inte har moralisk betydelse. Hur kan det förhålla sig så att NFP är moraliskt rättfärdigt medan kontraception är moraliskt fel?

Bakom denna fråga döljer sig ofta antagandet att eftersom NFP och kontraception har samma syfte – det vill säga att undvika att få barn – så måste de moraliskt sett stå på samma nivå. Detta antagande blandar in en felslut i elementär logik. Två ageranden – eller en akt och ett medvetet uteslutande - som har ett gemensamt syfte behöver inte moraliskt sett vara likvärdiga. Man kan stjäla eller arbeta för att få pengar till familjens behov, och man kan arbeta och göra sig förtjänt av sin lön eller fuska i arbetet; det är klart att de båda sätten inte är moraliskt likvärdiga. (Exempel kan finnas i massor). Syftet med ens handlande och sättet att handla är inte den enda faktorn som avgör den moraliska halten.

Formellt består felslutet i att man drar en positiv slutsats från en syllogism av typ II:

premiss	alla A följer B
premiss	alla C är B
man kan inte giltigt dra slutsatsen	alla C är A

till exempel:

premiss	alla kråkor är fåglar
premiss	alla örnar är fåglar
därav följer inte att	alla örnar är kråkor

alltså:

premiss	alla kontraktiva akter syftar till att undvika barn
---------	---

premiss	allt användande av NFP syftar till att undvika barn (*)
---------	---

därav följer inte logiskt	allt användande av NFP är kontraktivt
---------------------------	--

(*) premissen är inte strikt sann eftersom NFP kan användas för att uppnå graviditet. NFP användning i detta resonemang gäller när paret söker undvika graviditet.

Naturligtvis kan det antas att ett gift par kan ha ett moraliskt skäl att undvika att få barn och därför rättfärdiga sitt handlande – åtminstone när skälet för att söka undvika det är moraliskt legitimt. Det är därför inte samma skäl som intentionen att hindra konception, som är det väsentliga i begreppet kontrceptiva samlag. Syftet att undvika barn kan uppfyllas genom kontrceptivt samlag men också med andra medel.

Det står dessutom klart att NFP uppnår sitt syfte på ett sätt som är väsentligt annorlunda i jämförelse med kontrceptiva samlag. När paret praktiserar NFP använder de sig av ett sätt att förenas sexuellt under den infertila tiden i månaden och att avstå under den fertila tiden. Detta sätt innebär inte att det finns en intention att samlaget samtidigt ska förhindras att alstra ett barn (prokreation).

Att avstå från samlag är inte kontrceptiva samlag, eftersom det inte är samlag alls. Att avstå från samlag har därutöver till sin intention ett annorlunda förhållningssätt till prokreationens goda ting än det kontrceptiva samlaget. I det senare fallet utför man en handling som man tror kan vara en potentiellt prokreativ akt och handlar också för att försäkra sig om att den prokreativa potentialen inte förverkligas. Det innebär ett handlande mot det prokreativt goda. I NFP uppnår man emellertid sin intention att undvika barn genom att inte genomföra den akt som man tror skulle bli prokreativ; man handlar inte nödvändigtvis mot detta goda eller något annat gott genom att avhålla sig från en handling vars syfte är att den

prokreativa potentialen förverkligas. Mary Joyce har utvecklat en analogi som utmärkt förklarar fallet i fråga:

Alldeles som det finns gånger då sanningen inte bör sägas finns det tider då barn inte bör alstras. Men en akt som innebär att man avhåller sig från att tala skiljer sig till sitt väsen från akten att på det inre sättet skilja talet från dess förmåga att i sanning uttrycka och generera bedömningar i en annan persons reflektionsförmåga. På samma sätt skiljer sig akten att avhålla sig från samlag till sitt väsen från akten att i det inre resonandet skilja samlag från dess genererande kraft (The Meaning of Contraception, Mary Joyce, 1970).

Alltså är den avhållsamhet från samlag som är en del av NFP inte av samma slag som den anti-prokreativa intentionen i kontrceptivt samlag. Samma sak gäller för de samlag som ett par har under infertila perioder. Eftersom dessa handlingar inte tros vara fertila gör paret ingenting för att göra dem infertila. Äktenskapets andra goda ting kan fullständigt legitimt sökas i dessa handlingar. NB inledning.

Man har haft den invändningen att sådana handlingar i verkligheten är kontrceptiva samlag på grund av planeringen i tiden som fungerar så att de görs infertila. Denna invändning baserar sig kanske på att man bortser från eller inte känner till skillnaden mellan anti-prokreativa handlingar och icke-prokreativa handlingar. Men det kan baseras på påståendet att planeringen av samlaget i tiden (*timing*) också är en kontrceptiv åtgärd, jämförbar med t.ex. tillbakadragande som separerar sperm och ägg genom att lägga ett avstånd mellan dem. Denna version av invändningen faller också därför att den som invänder inte noggrant analyserar hur tidsplaneringen av handlingen påverkar den agerandes förståelse och intention. Om ett par väljer att ha samlaget vid tidpunkter då de inte är fertila kan de inte välja att gå

in i en prokreativ handling. De kan inte ha en anti-prokreativ intention och inte heller en prokreativ intention, under förutsättning att de vet vad de behöver veta om tiden för fertilitet. Det prokreativt goda är så att säga inte inbegripet i dessa handlingar och är inte en aktuell fråga. Ett par kan inte handla mot det prokreativt goda när de är övertygade om att ett samlag vid ett visst tillfälle inte kan vara prokreativt. De handlar alltså för att åtnjuta de andra goda tingen i äktenskapet och inte mot det prokreativt goda.

Med andra ord handlar inte planeringen av samlaget i tiden av par som tillämpar NFP för att undvika graviditet om att göra en akt som i grunden är fertil till en infertil akt. Tillämpningen av NFP bygger på förståelsen att inte alla äktenskapliga samlag är fertila och att de som inte är det tillåter paret att söka det andra goda som hör till äktenskapet utan handla mot det goda i prokreationen. Om man använder NFP antar man inte att alla akter av äktenskapligt samlag är fertila eller att några i övrigt fertila akter görs infertila genom valet av tidpunkt. Det är kanske så de som är positiva till kontraktiva samlag ser på saken men då bortser man från det faktum att makar som tillämpar NFP ser valet av tidpunkt som ett komplement till en självförståelse som leder till en verklig uppskattning av vad samlaget egentligen har för betydelse. För dessa makar är valet av tidpunkt inte relevant som spärr eller spermiedödare eller p-piller eller aborterande piller. Denna självförståelse öppnar för ett ansvarsfullt sökande av vissa goda ting i äktenskapet utan att man därför någonsin ansluter sig till den anti-prokreativa innebörd som varje kontraktivt samlag bär med sig.

NFP är av det skälet inte kontraktivt. Dessutom är det så att NFP inte hindrar utan faktiskt främjar andra goda ting i äktenskapet. Det par som tillämpar NFP låter sitt sexuella liv

kontrolleras av kyskheten. Ansträngningarna att kunna behärska sig måste vara ömsesidiga; par som lever med NFP är därför viljemässigt förenade. Denna kyska förening förebygger frestelsen för par att behandla varandra enbart som medel för sexuell tillfredsställelse och ger utrymme för den sexuella föreningen att bli ett uttryck för mänsklig kommunikation, för det äktenskapliga förbundet och för Kristi kärlek till Kyrkan. (Ur *Why Humanae Vitae Was Right*, edited by Janet E. Smith, Ignatius Press, San Francisco, 1993, Översättning från engelska, G. Fäldt, 2010).